

Historiografija o Bosni i Hercegovini u Mađarskoj (1980.-1998.)

U svom izlaganju o historiografiji Bosne i Hercegovine u Mađarskoj, trudiću se da uporedim i da napravim periodizaciju o sakupljenim radovima koji se bave tematikom Bosne i Hercegovine. Nakon toga ću da opišem uslove nastajanja mađarskih istraživanja prema Bosni i Balkanu, i sistematizovaću, analiziraću objavljene publikacije između 1980. i 1998, po tematici. Pored toga, u radu bih želeo da naglasim mađarske historiografske poglede u vezi sa okupacijom i aneksijom Bosne i Hercegovine.

Mađarska historiografija se ne razlikuje mnogo od zapadnoevropske. Ako smo malo smeliji, možemo da izjavimo da se uopšte ne razlikuje, sem onog perioda komunističke ere, između 1949.-1975., posle čega se mađarska historiografija vraća na stari kolosek. Nema boljeg dokaza od nedavno održane svetske izložbe knjiga u Frankfurtu, gde je Mađarska bila počasni gost.

Zlatno doba mađarske historiografije u vezi sa Bosnom i Hercegovinom bio je period između 1878. i 1918. godine. Okretanje Monarhije prema Balkanu i u historiografiji je donelo svoje plodove. Radovi - koji su se pojavili pre spomenutog perioda - koncentrišu se na versku i nacionalnu raznolikost novoosvojene pokrajine, na ekonomske i administrativne probleme. Izdate su prve knjige na mađarskom jeziku, koje su dale opštu istorijsku sliku o Bosni i Hercegovini. Ovi radovi su hteli da daju što širi prikaz novoosvojene pokrajine. Oni su pre svega istraživali kako mogu što prihvatljivije da integrišu spomenutu regiju u sastav Austro-Ugarske, a da to bude urađeno što bezbolnije za svakog u Bosni i Hercegovini, a i u Monarhiji. Ovi radovi pokazuju da se Austro-Ugarska nije kolonizatorski ponašala prema Bosni i Hercegovini, a naravno nije imala ni bilo kakve privilegije.

Da li je Austro-Ugarska iskorišćavala u ekonomskom smislu Bosnu i Hercegovinu? Ja lično ne verujem u to. Za Monarhiju, Bosna je bila prvenstveno političko pitanje, a ne ekonomsko. Okupaciju i aneksiju Bosne i Hercegovine, po mom skromnom mišljenju, ne možemo da shvatimo samo kao osvajanje. Glavni cilj uopšte nije bio to. Uveren sam da ovo ne možemo jednostavno pripisati opštem planu „Drang nach Osten”, kao što je to više puta bilo izraženo u jugoslovenskoj historiografiji - pravi naziv ovom činu bi bio „prisiljenost” na okupaciju. Prvobitna namera je bila, da se spreči prodiranje ruskog uticaja na ove prostore, i njeno sredstvo Srbija. Uostalom, ne smemo da izgubimo iz vida da se Austro-Ugarska ponašala kao što bi se ponašala svaka velesila koja je branila svoje interese (gr. Andrassy - ili ćemo mi, ili će Rusi da uđu...).

U ovo vreme se obrazuje skupina naučnika, koja će se naučno baviti istorijom Bosne i Hercegovine. Među njim treba istaći: Beni Kallayija, Lajoša Thaloczyija, Alfreda Pala, Adolfa Strausa i Janoša Asbota. Naravno iz ove skupine naučnika ne smemo izostaviti ni Andrassyija, mada on prvobitno nije bio istoričar.

Završetak Prvog svetskog rata nije bio samo kraj zlatne ere mađarske historiografije o Bosni i Hercegovini, nego i kraj same Mađarske Kraljevine. Promene u Mađarskoj i ulazak Bosne i Hercegovine u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca prekinuli su veze koje su u periodu između 1878. i 1918. izgrađene. Među dva svetska rata bavljenje u naučno-istorijskom smislu Bosnom i Hercegovinom skoro se prekinulo. Pojavilo se nekoliko manje važnih radova koji su se bavili tematikom novoosvojene države, Jugoslavije. I u ovom kontekstu je palo nekoliko reči o Bosni i Hercegovini. Situacija se ni posle Drugog svetskog rata nije poboljšala. U najviše slučajeva Bosna i Hercegovina se samo spominjala u kontekstu Titove Jugoslavije. U takvoj situaciji ne možemo probleme tražiti u nestanku fizičke veze između Mađarske i Bosne i Hercegovine, nego i u jezičkim barijerama koje postoje između dva naroda. Posle Prvog svetskog rata poznavanje južnoslovenskih izvora i literature u Mađarskoj je bilo veoma slabo, a i obrnuto. Publikovani radovi su najčešće koristili mađarske, nemačke, austrijske i ruske izvore.

Zbog promene društvene situacije i zbog novonastale situacije na tlu bivše Jugoslavije u Mađarskoj

nastaje jedna nova skupina istorijskih nauka, između kojih treba da istaknemo istraživanja manjina, manjinskih problema u regiji Karpatskog basena, srednje Evrope i Balkana. Formiranje ovih novih nauka je počelo u razdoblju takozvanog „mekog“ komunizma. U prvim godinama u fokus su bile stavljene mađarske manjine koje su živjele u Rumuniji, - kako mi Mađari kažemo u Erdelju – u Slovačkoj, ili „Felvidék“, u Ukrajini ili „Kárpátalja“, u Jugoslaviji ili Vojvodina-Vajdaság-Délvidék, Sloveniji i Hrvatskoj. Istraživanja su se posle proširila i na Balkan, gde se nalazi jedna od najvećih raznolikosti naroda i nacija u današnjoj Evropi. Ovi i ostali etno-nacionalni problemi su još više podstakli istraživanje ovog terena.

Tragični događaji na Balkanu i u Bosni i Hercegovini su pokrenuli još dva nova procesa koja su uticala na razvoj ovih i sličnih istraživanja i koja su povećale tematiku o Bosni i Hercegovini, a to su pitanje izbeglica iz Bosne i Hercegovine i pitanje mađarskih izbeglica iz Jugoslavije. Važno je pomenuti mađarske izbeglice, - koje su u istom broju ostavile svoja ognjišta kao i Bošnjaci iz Sandžaka – jer oni će biti deo podloge novoformiranim istraživanjima o bivšim jugoslovenskim zemljama, a do pravog probijanja će tek kasnije doći, ali napredak već sada možemo da osetimo. Pored izbeglica, drugi sloj ljudi koji su potencijalni istraživači balkanskog prostora, treba tražiti među studentima koji su došli iz Vojvodine - zbog nama već znanog problema. Oni ne samo zbog znanja južnoslovenskih jezika, nego i zbog boljih mogućnosti uklapanja u mađarsko društvo, imaju mnogo veće šanse da postanu stubovi istraživanja Balkana. Većina od ovih studenata pravi svoje postdiplomske radove iz tematike bivše Jugoslavije. Samo od nas zavisi da li će se ponovo stvoriti veza između Bosne i Hercegovine i Mađarske, u smislu istorijskih nauka.

Kad govorimo o Mađarskoj historiografiji, u to spada i historiografija mađarskih radova koji su izdati u susjednim zemljama, tamo gde Mađari žive u velikom broju (Jugoslavija, Rumunija, Slovačka i Ukrajina). Svoj istraživački rad sam obavio u Državnoj mađarskoj „Széchenyi“-Sečenji-biblioteci, u Fondaciji Teleki László-Teleki Laslo - Institut za Srednju Evropu, i u biblioteci Istorijskog instituta Akademije Mađarske. Istraživanja sam koncentrisao, pored knjiga, na oko 25 naučnih i polunaučnih zbornika i časopisa.

Publikovane radove između 1980. i 1998. po tematici sam ovako grupisao:

1. Istorija nacionalnih i verskih konflikata u Bosni i Hercegovini
2. Srpske agresije
3. Izbegličko pitanje
4. Učestovanje mađarskih trupa u SFOR-u, i dileme oko toga
5. Sarajevo
  - a) Opsada Sarajeva
  - b) Mađarska i jevrejska dijaspora u Sarajevu
6. Bosansko-hercegovačko-mađarske veze (1878-1918, 1992-1998.)
  - a) 1878-1918
Mađarske političke ličnosti i njihova delatnost na tlu Bosne i Hercegovine
Opšta istorija Bosne i Hercegovine
  - b) 1991-1995.
Mađarsko učestvovanje u humanitarnoj pomoći
Posete javnih ličnosti Bosni i Hercegovini

Izdane radove možemo da svrstavamo u grupe i prema kvalitetu naučnih radova, i prema mestu objavljivanja – u nastavku ovu oblast ću opširnije da analiziram.

1. Stručne knjige o Bosni i Hercegovini

2. Stručne knjige o poslednjim balkanskim ratovima (1991-1999.)
3. U naučno – istorijskim, političko-geografskim, sociološkim i vojnim – zbornicima i časopisima objavljeni radovi
4. Objavljeni radovi u javnim, političkim i ekonomskim časopisima, zbornicima
5. Informativne (nenaučne) knjige – zbirke reportaža i intervju

Stručne knjige o Bosni i Hercegovini

Po poslednjem grupisanju, "Stručne knjige o Bosni i Hercegovini" na mađarskom jezičnom prostoru baš i nije tako velik izbor. Knjige koje spadaju u ovu skupinu najčešće se bave tematikom okupacije i aneksije ili daju opšti istorijski prikaz o Bosni i Hercegovini. Pre svega bih izdvojio knjigu koja je prevedena na mađarski jezik u Slovačkoj, u Bratislavi (Požun): *Stara Bosna*, Ivana Lovrenovića. Od južnoslovenskih autora, ovaj rad je prvi koji je preveden na mađarski jezik, a značaj ovog rada vidim u tome da je približio i razjasnio neke pojedinosti o Bosni i Hercegovini i o njenoj istoriji mađarskoj javnosti.

Stručne knjige o poslednjim balkanskim ratovima (1991.-1999.)

U ovu grupu svrstao sam knjige koje daju opšti prikaz o balkanskim krvoprolićima, a istovremeno ceo tok događaja grupišu u jednu celinu, ne izostavljajući ni hrvatsko-srpski rat, a ni kosovsku krizu. Ovi radovi su veoma značajni jer za mađarsku javnost daju opšti prikaz događanja, a time i veću mogućnost razumevanja suštine ove problematike. Većina ovih izdanja su ana-lize po karakteru, a do izdavanja je došlo prvenstveno zbog aktuelnih događaja na Balkanu. Karakteristika ovih knjiga je da imaju siromašne izvore, a pozitivno je to da autori ovih radova počinju da koriste južnoslovenske (bošnjačke, srpske i hrvatske) izvore.

Radovi objavljeni u naučno-istorijskim, političko-geografskim, politološkim, sociološkim i vojnim zbornicima i časopisima

Ako gledamo kvalitet ovih dela, onda možemo da kažemo da u ovu skupinu spadaju najbolji radovi iz historiografije. Najveći deo radova su naučne vrste, u izvorima su veoma bogati, autori su najčešće istoričari ili naučnici koji stoje veoma blizu istorijskoj nauci. Po mom mišljenju, ni kod ove grupe najveći deo radova nije izdat zato što je opšte interesovanje bilo prirodno tako jako, nego zbog tragičnih, a i aktuelnih događanja na Balkanskom poluostrvu. U jednom naučnom zborniku (*História c.*) ceo broj je posvećen Bosni i Hercegovini.

Najveći deo ovih spisa u prošlosti traži odgovore na današnje političke i međunacionalne probleme koji su zarazili ceo Balkan, a sa njima i Bosnu i Hercegovinu. Publikacije obuhvataju period od dolaska Južnih Slovena na današnje prostore, preko postanka nacija do današnjih ratova. Probleme balkanske današnjice vide u neistovremenom razvoju nacionalne svesti, u pojavljivanju ekstremnih nacionalizama, i zbog nedovoljnog poznavanja prošlosti ovih naroda od strane velikih sila. Posebno se bave bosansko-bošnjačko - mađarskim vezama, od mađarskih krstaških pohoda protiv bogumila, preko proširivanja mađarske hegemonije na Bosnu. O ulozi Bošnjaka u Osmanlijskom carstvu, o nacionalnom postanku Bošnjaka i drugih nacionalnih zajednica i o vezama ovih naroda. Iz istraživanja naravno ne može da izostane ni okupacijsko i aneksiono doba Austro-Ugarske monarhije. Istovremeno se bave i sa Jugoslavenskom muslimanskom organizacijom u vremenu između dva svetska rata, a posle toga i istorijom Bosne i Hercegovine za vreme Tita, gde se stavlja naglasak na nacionalno-versku raznolikost Bosne i Hercegovine.

Najveći deo ovih radova se bavi problematikom okupacije i aneksije Bosne i Hercegovine. Ova tema nije bila aktuelna samo među istoričarima, nego i kod mađarskih vojnih stručnjaka. Pored dileme, da li Mađarska uopšte treba da učestvuje u uspostavljanju mira u Bosni, važno je bilo i to da iz pohoda na Bosnu godine 1878. vojska izvuče pouku. To nije bilo korisno samo za mađarsku vojsku, i SFOR, nego uopšteno, za celu misiju.

Pisane su i neke studije o mađarskim ličnostima koje su bile povezane sa Bosnom i Hercegovinom i njenom istorijom između 1878. - 1918. kao što je to bio Kalay Benjamin (Béni), zajednički

ministar finansija Austro-Ugarske, istoričar-diplomata, glavni konzul Austro-Ugarske u Beogradu i guverner Bosne i Hercegovine. Za vreme njegovog upravljanja završila se pacifikacija pokrajine, i počelo se u velikoj meri sa razvitkom i modernizacijom cele ekonomije i društva. U današnje vreme su ga skoro svi zaboravili, čak i u Mađarskoj. Ovi radovi, pored upoznavanja istorije Bosne, ujedno bi trebali da se usmere ka izgradnji nove balkanske politike u Mađarskoj, što po mom skromnom mišljenju posle komunističke ere uopšte nije urađeno, nego je tek sada u fazi pripremanja.

U nekim od ovih radova među izvorima se pojavljuju i savremeni putopisci, beleške od običnih ljudi, koji takođe daju interesantan pogled na verska, nacionalna i politička dešavanja u Bosni i Hercegovini. Od tadašnjih velikih sila među najboljim stručnjacima za balkansko pitanje su bili i Mađari, a od njih najbolji je bio gore pomenuti Kalay, koji je, iako bez završenih studija na „Istočnoj Akademiji” ipak postao član diplomatskog kora Austro-Ugarske – što i nije bilo tako lako, jer ko je hteo u diplomatiju, trebao je obavezno da završi „Istočnu Akademiju” u Beču. Ovo je mogao da izostavi samo čovek kao što je bio Kallay, jer je bio najbolji poznavalac političke situacije u Bosni i Hercegovini, a i šire. Kallay nije samo upravljao, nego je „sa znanjem upravljao” u Bosni i Hercegovini. Naučivši južnoslovenski jezik, izjavio je u Mađarskoj: „Veoma sam ponosan što mogu da upravljam Bosnom i Hercegovinom, osećam da sam postao jedno sa ovom zemljom, i nemam veći zadatak nego da služim i unapređujem ovu zemlju i njen narod”(18 jun. 1896. god.). Njegovu oštroumnost i dalekovidnost, dokazuje i deo njegovog govora koji je održao u parlamentu (Budimpešta) godine 1877. U svom govoru je poricao postojanje jedinstva opšteslovenskog duha, po njemu to ili uopšte ne postoji, ili je veoma slabo, i uopšte se ne može uporediti sa nemačkim ili italijanskim duhom jedinstva. Između slovenskih naroda postoji veliki zid, koji ih razdvaja na zapadnu i istočnu sferu evropske civilizacije i kulture, koju „... ne može da ruši, ni pripadnost istoj plemenskoj i jezičkoj zajednici...”. Zato nije panslavizam ono čega se treba bojati, nego panrusizam, to jest osvajačke želje Ruske carevine, koja bi želela svoje teritorije da poveća i da rusizira stanovnike tih zemalja. Ako to posmatramo u sadašnje vreme ispostavlja se da je Kallay imao pravo, i na makro i na mikro planu – to jest i kod južnih Slovena. Tragično je bilo to što Kallayja nisu razumeli ni u Bosni i Hercegovini ni u Mađarskoj. U krugovima mađarskih istoričara i u parlamentu su ga smatrali slavofilom, a u isto vreme u pokrajini su ga smatrali strancem.

U izvorima drugih historiografija možemo se sresti sa drugim velikanom tog vremena, Thalocziyjem, takođe dobrim poznavaoцем balkanskih prilika.

Ovi radovi, koji opisuju okupaciono i aneksiono vreme, naglašavaju da su u to doba Mađari smatrali sebe posrednicima u prenošenju zapadno-evropskih političkih i društvenih vrednosti. U Monarhiji glavnu ulogu, takozvanu „Civilizatorsku misiju”, su trebali oni da igraju, zbog toga jer su južni Sloveni Austrijance (Nemce) na ovim prostorima smatrali osvajačima, a aktivizacija Slovena Monarhije bi mogla veoma da ugrozi dualistički sistem, a možda i opstanak Imperije. Sa ovom postsečenjievskom koncepcijom Mađari su imali dva zadatka: rastaviti dva najjača ekspanzivna plemena u Evropi, to jest Slovene od Germana, a ujedno i posredovati između njih. U ovom kontekstu možemo da povučemo paralelu između Mađara i Bošnjaka. U srednjoj Evropi mi Mađari smo jedina nacija koja ne pripada ni slovenskom ni germanskom plemenu, a Bošnjaci su jedini koji ne pripadaju ni jednoj od dveju najvećih evropskih religija.

Mađarsko naučno istraživanje manjina, naravno, nije moglo da izostavi ni Bosnu i Hercegovinu. Predmet istraživanja bilo je kulturno organizovanje Mađara iz Bosne u periodu između 1878. i 1918. Važne elemente sačinjavaju školski organizatorski radovi *Udruženje Julian*, isto kao i 1905. godine osnovano Sarajevsko mađarsko udruženje, kasnije nazvano *Mađarska kuća*, i ostale mađarske, kulturne organizacije koje su funkcionisale u drugim gradovima Bosne i Hercegovine (Mostar, Brčko, Bijeljina). Mađarske škole nisu pohađali samo učenici mađarske nacionalnosti, nego i pripadnici drugih nacionalnosti, kao što su bili: Nemci, Bošnjaci, Hrvati, Srbi, Jevreji iz Španije, Česi i drugi. Veronauka je bila osigurana za sve četiri verske grupacije (za katolike, za pravoslavce, za muslimane, i za jevreje). Pored cilja da pokrajinama što više prenesu od zapadno-evropske građanske civilizacije, ove prosvetne organizacije koje su često bile – mnogo puta bez

osnova – optuživane od strane velikohrvatskih snaga, igrale su veoma značajnu ulogu u negovanju nacionalne i kulturne svesti Mađara, i u proširivanju mađarske hegemonije, ali samo u kulturnom smislu. No, pored mnogih uspeha, i najbolje stipendijske akcije su ostale nedovršene, bez rezultata, što potvrđuje i to, da većina studenata Bošnjaka, koji su studije završili u Mađarskoj, posle preuzimanja vlasti nisu mogli da održe veze između Mađara i Bošnjaka i Bosne i Hercegovine, gde su u novim okolnostima presudnu reč imali Srbi.

U jednom delu ovih radova možemo da nađemo i istorijsko-sociološke studije, koje prikazuju međuetničke, ekonomske, verske strukture u Bosni i Hercegovini posle Drugog svetskog rata, pa sve do danas. Posebno bi trebalo istaći te sociološke radove koji su se bavili tematikom izbeglica iz Bosne i Hercegovine, koji su privremeno bili smešteni u mađarskim izbegličkim kampovima.

Kratkim pregledom ove grupe možemo da konstatujemo da mađarske istorijske nauke koje se bave bosanskom tematikom, imaju iste naučne vrednosti – makar sa manjkom južnoslovenskih izvora - kao i ostale historiografije u Mađarskoj. Po mom mišljenju, mađarska inteligencija i javnost mnogo je više informisana o dešavanjima u prošlosti, a i u sadašnjosti u Bosni i Hercegovini što ću opširnije predstaviti u sledećim delovima - baš zbog tih istorijskih i geografskih veza koje su postojale između Mađarske Kraljevine i Bosne i Hercegovine.

Objavljeni radovi u javnim, političkim i ekonomskim časopisima, zbornicima

Ovi radovi, po kvalitetu i po naučnosti, nikako se ne mogu uporediti sa pređašnjom skupinom, ali dobra strana im je u tome, što su u većini slučajeva mogli brže da reaguju na neke događaje od naučnih radova. Metode analiziranja su prilično dobro i svestrano urađene i zbog toga što su u Mađarskoj najveći deo autora bili isti istoričari – sad politički stručnjaci – čije sam radove analizirao u gore pomenutim delovima. Pojavljivanje ovih radova se povećavalo sa eskalacijom poslednjeg rata. Na primer, u mađarskom časopisu "HVG", pre a i posle rata skoro ništa se nije pojavilo u vezi sa Bosnom, a samo između 1993. i 1996. je publikovano više od sedamdeset radova. Najveći deo ovih radova se bavio tematikom rata, opsadom Sarajeva, etničkim čišćenjem, problematikom nedovoljnog zalaganja Zapada u uspostavljanju mira, o mađarsko-bošnjačkim vezama, kako se rat odrazio na Mađarsku i na mađarsko stanovništvo. Radovi nisu bili samo jednosmerni, nisu prikazivali samo tragediju Bosne i Hercegovine, nego su u istom trenutku skretali pažnju mađarskoj javnosti na preispitivanje svoje savesti. Opominjali su. Tražili su u tragedijama humanost ljudi. Probali su da naprave paralelu između okupacione i aneksione ere Austro- Ugarske, sa periodom jugoslovenske ere. Kritikovali su, primoravali mađarske istoričare da preispitaju „mađarsku” eru Bosne i Hercegovine. Značaj ove grupacije vidim u tome da ovi radovi nisu približili i upoznali samo naučni svet, sa tragedijom Balkana nego ih je i šira javnost upoznala. Ovde možemo otkriti više radova mađarskih autora koji su rodom iz Vojvodine. Ovi autori su mnogo učinili da mađarski naučni svet, a i javnost, bolje upozna Bosnu i njeno stanovništvo.

Informativne (nenaučne) knjige, zbirke reportaža i intervjuua

U ovoj skupini ću da prikažem radove čiji su autori najvećim delom novinari, koji su obišli sve frontove, i pisci koji su svoja dela posvetili Bosni i Hercegovini. Svojim radom ovi ljudi su mnogo doprineli da mađarska javnost bolje upozna prilike u ovom delu Balkana.

Ovi izveštaji su prikazivali opsade bošnjačkih gradova i njihovo stanovništvo, civile koji su branili svoje gole živote, koji su bili i vojnici, i majke i očevi, ako je situacija tako zahtevala. Radovi su ukazivali na to da su najveće žrtve ovog rata bili Bošnjaci-muslimani, koji su bili najviše za opstanak stare Jugoslavije (SFRJ). Oni, i Hrvati i Srbi koji su se borili s njima, simbolizovali su slobodu i ljudsko dostojanstvo.

U početku rata ovi izveštaji su imali dosta grešaka u nazivima entiteta, naziv Bošnjak su mešali i sa Hrvatima i sa Srbima, isto je bilo i kod naziva Bošnjak-Bosanac. Ali do kraja rata ovih grešaka je bilo sve manje. Slične greške možemo da primetimo i kod naziva armija koje su se borile na ovim prostorima. Na primer, vojsku koja je branila Sarajevo nazivali su i bošnjačkom, bosanskom, - što

nije bilo precizno, baš zbog branilaca Sarajeva, gde su mnogi bili hrvatske ili srpske nacionalnosti - dok joj je na kraju dato ime vojska vlade Bosne i Hercegovine. Za vreme rata je bilo i izveštaja koji su informisali o radikalizovanju Bošnjaka i bošnjačkog društva, te da će njihov fundamentalizam u budućnosti predstavljati opasnost za celu evropsku bezbednost. U demantovanju ovakvih informacija su isto doprineli ovi radovi.

Ljudska prava su dobila značajnu ulogu o ovoj grupi radova. Svima je bilo jasno da bi radikalna kršenja ljudskih prava i pasivnost Zapada mogli da doprinesu širenju rata. Miloševićevska politika, i pasivnost Zapada, svakog dana su bili na meti kritike. Postavljalo se pitanje da li se na Balkanu uopšte može doći do opšteprihvaćenog mira, neće li se možda isto desiti i sa svetskom zajednicom (UN) što i sa Austro-Ugarskom u početku XX veka.

Ovi radovi su upozoravali celokupnu javnost na to da se mora nešto učiniti da bi se zaustavio genocid nad Bošnjacima. Mnogo su doprineli i tome da u mađarskom društvu ne dođe do apatije prema zbivanjima u Bosni i Hercegovini.

Sarajevo

Sarajevo zaslužuje da ga posebno spomenemo, pošto je u Mađarskoj Sarajevo značilo mnogo više od jednog običnog grada. Bilo je pojam, bilo je to što je za Mađare grad Eger (mađarski Termopili), bilo je simbol. Knjige koje su izdate u čast Sarajeva su prikazivale ratne okolnosti, ljude koji su živeli u ovom paklu, a ipak su ga branili kao najveću svetinju. Branili su ujedno i čast Evrope, te Evrope koja je sve pasivno posmatrala. Mogli bi da se zapitamo gde je bio pakao, unutar grada ili izvan njega. Pisali su o običnim ljudima, pisali su o Sarajlijama. Prikazivali su Sarajevo kao simbol rata između provincijalizma i centra, rat između Rima i varvarizma, prikazivali su Sarajevo kao poslednje mesto gde je još nešto značio multikulturalizam, kao simbol multietničke Evrope. Za vreme rata mađarska javnost je svakog dana dobijala nove informacije o Sarajevu. Znali su za svaki momenat, za svaki događaj, znali su o nezavisnim gradskim radio-stanicama, o kulturnim događajima, o tunelu koji je bio jedina veza između grada i slobodnog sveta, o SFOR-u, o Mađarima i Jevrejima koji su ostali u svom rodnom gradu, o prazničnim bombardovanjima, o nestašici vode, hrane, električne energije.

Kako smo mi Mađari proživeli ove događaje? Najbolje je ako citiram iz jedne knjige:”.....Danas se otvoreno može videti da će Sarajevo biti prava metafora posleratne Evrope, ovo nije stvar biologije, ovo je stvar sudbine jedne kulture. Nije reč o prolivenoj krvi, nego o iskazanim rečima i o duhovima koji su ostavili svoja tela. Ovo nisu ništa drugo nego samo reči, reči kao i na ovom papiru....”. Sarajevo je postalo naša sudbina, to sigurno znam, i po starima, nemamo drugog zadatka nego da prepoznamo svoju sudbinu. No mi nismo ništa učinili da je prepoznamo, i zbog greške Evrope i političara, i zbog njihove neoprostive izdaje zbog koje su opet žrtve bile stotine hiljada nevinih.

Za završetak

Po mom mišljenju, evropski centri za istraživanje Balkana su ostali isti kao i u prošlom veku. To su Minhena, Beč, Berlin, Prag, Budimpešta. U samim balkanskim zemljama je dosta slabo interesovanje za lokalnu komparativnu istoriju. Pojedine zemlje, kao na primer Slovenija i Hrvatska, već i samu pomisao na to odbacuju. Dok su u Srbiji i Grčkoj, zbog političkih komplikacija, postali neverodostojni bilo kakvi istraživački radovi o Balkanu.

U današnjim centrima ipak intenzivnost istraživanja spomenutog područja je mnogo slabija nego u prošlom veku. Barem sam ja to tako primetio u Mađarskoj.

Mađarska historiografija o Bosni – kao što se to i očekivalo – bavi se najviše periodom okupacije i aneksije. Sa pravom naučnošću je istraživana ova era. Ono što možemo da istaknemo je da je ovaj period sa više gledišta obrađen i da daje realnu sliku o tadašnjoj Bosni. Radovi mogu baš svojom svestranošću i mađarskim pogledom na Bosnu da doprinesu što boljem upoznavanju ove regije. Naravno, za ovo bi trebalo da se formira jedna grupa istraživača koja zna jezik obe zemlje.

Ostvarenje ovog uslova, po mom skromnom mišljenju, u Mađarskoj je sad u toku. Nedopustivo je da ne upoznamo na oba jezika stručnu literaturu i izvore. Neophodno je da možemo razlikovati prave i verodostojne izvore i literaturu od one koju uopšte nisu napisali stručnjaci, a puna je neosnovanih etničkih mržnji. Ovo je i dosad usporavalo objektivna naučna saznanja sa ovih prostora.

Da li postoji objektivna historiografija? Najverovatnije ne, ali treba težiti tome

U Mađarskoj, posle promene društvenog sistema, historiografija o Bosni i Hercegovini je još u fazi razvitka, ali stečeni su svi uslovi da Budimpešta povрати svoj nekadašnji značaj u istraživanju Balkana. Prve znakove već i sada možemo da primetimo. Isto to mislim i u vezi sa Bosnom i Hercegovinom. Osnovno interesovanje je prisutno u naučno-istorijskom životu Mađarske. Pored toga, možemo izjaviti da istraživanje bošnjačkog pitanja u našoj zemlji više nije ostalo u domenu Bosne i Hercegovine, nego je prošireno i na Sandžak, a zna se da Bošnjaka ima i na Kosovu, i u Makedoniji, zahvaljujući brzom razvijanju mađarskih tzv. radionica za istraživanje manjina i manjinskih problema.

Zahvaljujući mađarskim manjinama, u Mađarskoj se uopšteno povećala mogućnost istorijskih istraživanja susednih zemalja, što nije samo za nas, male nacije važno, nego i za Zapad. Naredne godine daće odgovor na to da li će Mađarska i mađarska historiografija biti spremne da iskoriste svoje geopolitičke i nacionalne mogućnosti, i da li će moći da posreduje između Zapada, Balkana i Istoka. Možda će se prošlovekovni san o mađarskom posredovanju između ovih regija i Zapada ovako ostvariti. Pomažući u učvršćivanju demokratskih dostignuća i stabilizaciji ovog regiona.

BIBLIOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE U MAĐARSKOJ (1980.-1998.)

PUBLIKACIJE:

1. Szabó László: *A békefenntartó és az IFOR szerepe a boszniai rendezésben a személyi állomány számára, [IFOR-va uloga u sačuvanju mira u Bosni, za komandni kadar]*
2. Kovács Endre: *Boszniai nomád pásztorok a Bácskában, 1991, 213-218. [Bosanski nomadski pastiri u Bačkoj]*
A Duna menti népek hagyományos műveltsége, tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére
3. *Sík Endre (szerk.): MTA Politikai Tudományok Intézete, Nemzetközi Migrációs Kutatócsoport évkönyve 1995.*
„Táborlakók, diaszpórák, politikák
Berencsi Zsuzsa: *A menekülés útvonala Bosznia-Csongrád és tovább... 1996, [Put izbeglištva od Bosne do županije Čongrad, pa dalje...]*
4. Makrai Tibor: *Bosznia-Hercegovina 1878-as okkupációja, [Okupacija Bosne i Hercegovine, 1878]* 1998, 41-45. A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola Társtud. Tanszék által rendezett Kiegyezés és dualizmus című tudományos konferencia
5. Kozma Endre: *Bosznia-Hercegovina katonaföldrajzi értékelése a személyi állomány számára, [Vojno-geografsko analiziranje Bosne i Hercegovine za komandni kadar]* Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ
6. Vass Vimos - Held József: *Magyar belpolitikai problémák Bosznia-Hercegovina annexiója [Problematika mađarske unutrašnje politike za vreme aneksije Bosne i Hercegovine]* Videó: *Azok a régi szép idők, 1999, OSZK, Bp.*
7. Pethő Tibor: *A szarajevói „varázsfórmula”, [Sarajevska „čarobna formula”]* MAGYAR SZEMLE, III. 3. Szám, Bp. 1994, 327-330.
8. Pethő Tibor: *Az IFOR Boszniában, [IFOR u Bosni]* MAGYAR SZEMLE, V. 1. Szám, Bp. 1996, 100-104.
9. Pethő Tibor: *Moszkva, Bagdad, Szarajevó [Moskva, Bagdad, Sarajevo]* MAGYAR

SZEMLE, V. 10. Szám, Bp. 1996, 1034.

10. Vasas Géza: *A bosnyák kérdéstől a magyar hivatás gondolatig, [Od bošnjačkog pitanja do mađarske misli o posredovanju između Zapada i Balkana i Istoka]* VALÓSÁG, 1998/8, 41. Évf, 71-81.
11. Makkai Béla: *Magyar szórványgondozás Bosznia-Hercegovinában, [Pomaganje mađarske dijaspore u Bosni i Hercegovini]* REGIO, 95/3, 65-88.
12. Marie-Janine Calic (ford. Kocsis Gábor): *A Bosznia-hercegovinai etnikai konfliktusok szerkezeti elemzése, [Analiziranje etničkih konflikata u Bosni i Hercegovini]* REGIO, 94/4, 31-49.
13. Engel Pál: *A középkori Bosznia, [Srednjovekovna Bosna]* HISTÓRIA, 1995/1, XVII. Évf. 3-6.
14. Szakály Ferenc: *Az iszlám északkeleti védőbástyája, [Severoistočni branioci Islama]* HISTÓRIA, 1995/1. XVII. Évf. 7-10.
15. Niederhauser Emil: *A nemzeti megújulás kora, [Doba nacionalnog preporoda]* HISTÓRIA, 1995/1. XVII. Évf. 11-13.
16. Palotás Emil: *Okkupáció-annexió, [Okupacija-aneksija]* HISTÓRIA, 1995/1. XVII. Évf. 14-17.
17. Bíró László: *Bosznia és a bosnyákok Jugoszláviában (1918-1991), [Bosna i Bošnjaci u Jugoslaviji (1918-1991)]* HISTÓRIA, 1995/ 1. XVII. Évf. 18-21.
18. Glatz Ferenc: *Elherdált évtizedek, [Potrošene decenije]* HISTÓRIA, 1995/ 1. XVII. Évf. 2. és 22. old.
19. Palotás Zoltán: *Bosznia Kállay alatt, [Bosna za vreme Kallayja]* MAGYARSÁG ÉS EURÓPA, II. évfolyam, 1994. 4. Szám. 53-60. Old.
20. Palotás Emil: *Bevonulás Boszniába, [Ulazak u Bosnu]* RUBICON, 1993/8-9, III. évfolyam, 61-60. Old.
21. Szabolcsi Miksa: *Boszniai úti jegyzetek, 1914, [Beleške putnika o Bosni]* MÚLT ÉS JÖVŐ, 1995/11-2, VI. évfolyam, 19-62. Old.
22. Bojtár B. Endre: *Bosznia Dayton után, [Bosna posle Dejtona]* Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet 1996. Évi konferenciája, 48-51. Old. TLA, Bp.1997.
23. Pósa Krisztián: *A Szandzsák poltikai-földrajza, [Politička-geografija Sandžaka]* XXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Földrajz-Természettudományi Szekció, Nyíregyháza, 1997.

Cikkek[publikacije iz]a „Beszélő”-ből:

Juhász József:

1. *Fordulóponton, [Na prekretnici]* 1993/4. Évfolyam, 3. Szám, 24. old.
  2. *Minden marad a régiben? [Sve ostaje po starom?]* 1993/4. Évfolyam, 14. Szám, 32. old.
  3. *A bábok életre keltek? [Lutke su saživle?]* 1993/4. Évfolyam, 20. Szám, 21. old.
  4. *Ketten egy ellen, [Dvojica protiv jednog]* 1993/4. Évfolyam, 27. Szám, 20. old.-----
nincs
  5. *Bosznia- időzített béke, [Bosna, tempirani mir]* 1996/1. Évfolyam, 5. Szám, 57. old.
  6. *A kör sokszögesítése, [Ugaonisanje kruga]* 1992/3. Évfolyam, 49. Szám, 20. old.
  7. *Nyílik a második front? [Da li se otvara drugi front?]* 1992/3. Évfolyam, 14. Szám, 25. old.
  8. *Bosznia szerb-horvát kiegyezés előtt? [Pre srpko-hrvatskog sporazuma]* 1992/3. Évfolyam, 42. Szám, 32. old.
  9. *Az agresszorok kiegyezése? [Sporazum agresora]* 1994/5. Évfolyam, 18. old.
- Paksi János: *Félelem a békétől, [Bojazan od mira]* 1993/4. Évfolyam, 4. zám, 39. old.

Nirman Moranjak-Bamburac: *Európa ott hal meg, Szarajevóban, [Evropa će umreti u Sarajevu]* 1995/6. Évfolyam, 24. Szám. 18. old.

Végel László: *Szent vagy profán háború? [Sveti ili kakav rat?]* 1993/4. Évfolyam, 18. Szám, 21. old.

Könyvek [Knjige]:

1. Bencze László: *Bosznia-Hercegovina okkupációja 1878-ban, [Okupacija Bosne i Hercegovine 1878]* Akadémiai Kiadó, Bp. 1987
2. Ivan Lovrenović: *A régi Bosznia, [Stara Bosna]* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 1995
3. Kőbányai János: *Szarajevói jelentés, [Izveštaj iz Sarajeva]* Pelikán Kiadó, Múlt és Jövő Kiadó, Bp. 1996
4. Bojtár B. Endre: *Gazdátlan bűnök, [Krivice bez vlasništva]*, 73-118. old. Palatinus, Bp. 1999
5. *Narancs könyvek: Szarajevó - egy antológia, [Sarajevo, jedna antologija]* Kozmopolisz Rt.-Láng, 1994.
Cikkek[Publikacije iz]a „HVG” -ből:
1. BOSZNIA ÉS A NYUGAT: Háborúra háború? [BOSNA I ZAPAD: Na rat, sa ratom] (1993/2)
2. OROSZORSZÁG ÉS BOSZNIA, [RUSIJA I BOSNA](1993/5)
3. BOSZNIAI LÉGISÉGÉLY: Égi jelek, [BOSNA I VAZDUŠNA POMOĆ: Nebeski znaci] 1993/10)
4. BOSZNIAI POLGÁRHÁBORÚ: Csalóka tavasz, [GRAĐANSKI RAT U BOSNI: Varljivo proleće](1993/14)
5. BOSZNIAI ÚTIJEGYZET: Városok a vég előtt, [PUTNA BELEŠKA O BOSNI: Gradovi pred kraj] (1993/16)
6. BOSZNIAI HÁBORÚ: Nincs megállás, [RAT U BOSNI: Nema stajanja] (1993/17)
7. A NYUGAT ÉS BOSZNIA: Az első parancsolat, [ZAPAD I BOSNA: Prva zapovest] (1993/19)
8. BOSZNIAI HÁBORÚ: Végjáték indul? [RAT U BOSNI: Počinje krajnja igra?] (1993/20)
9. HORVÁT-MUSZLIM HARCOK BOSZNIÁBAN: Az ellenség ellensége, [HRVATSKO-MUSLIMANSKI RATOVI U BOSNI: Neprijatelj neprijatelju] (1993/21)
10. BOSZNIAI HÁBORÚ: Győz az erő, [RAT U BOSNI: Pobeđiće snaga] (1993/23)
11. HÁROM A BOSZNIA [BOSNA STOJI NA TRI STRANE] (1993/23)
12. BOSZNIA FELOSZTÁSA [PODELA BOSNE] (1993/26)
13. BOSZNIA FÖLDARABOLÁSA: Háború poraira, [Rat na ostatke] (1993/27)
14. BOSZNIAI RENDEZÉSI TERV [MIROVNI PLAN O BOSNI] (1993/35)
15. ALKU BOSZNIÁRÓL [POGODBA O BOSNI] (1993/36)
16. BOSZNIA: Papíron is felosztják, [BOSNA: I na papiru će podeliti] (1993/40)
17. FUNDAMENTALISTA VESZÉLY BOSZNIÁBAN? Euro-muzulmánok [FUNDAMENTALISTIČKA OPASNOST U BOSNI: Evro-Muslimani] (1993/40)
18. BOSZNIA: MUSZLIM BELHARCOK [BOSNA: Unutrašnje borbe kod Muslimana] (1993/41)
19. KÜLÖNBÉKE NYUGAT-BOSZNIÁBAN [Poseban mir u Istočnoj Bosni] (1993/44)

20. BOSZNIAI BÉKETERV [Mirovni plan u Bosni] (1993/48)
21. BOSZNIÁRÓL, ISMÉT GENFBEN [U Genfu opet o Bosni] (1993/49)
22. A BOSZNIAI HÁBORÚ: Balkáni anziks, [BOSANSKI RAT: Balkanski anziks] (1994/6)
23. BOSZNIA: Sikerrel jár a NATO-fenyegetés? [BOSNA: Da li će imati uspehe NATO opomene] (1994/7)
24. BOSZNIA-GORAZSDE UTÁN: Sötét nyer, [BOSNA POSLE GORAŽĐA: Crni uzima sve] (1994/16)
25. BOSZNIAI HÁBORÚS ÉS BÉKETERVEK: Örökmozgás, [Ratni i mirovni planovi u Bosni] (1994/20)
26. ÚJ BÉKETERV BOSZNIÁNAK: Eszik? Nem eszik? [NOVI MIROVNI PLAN ZA BOSNU: Jede, ili ne jede?] (1994/24)
27. BOSZNIAI FOLYTATÁS [Bosanski nastavak] (1994/28)
28. BOSZNIAI HÁBORÚ: Mókuskerék [BOSANSKI RAT] (1994/30)
29. BOSZNIA: Kivárás, [BOSNA: Iščekivanje] (1994/31)
30. BOSZNIAI SZERB REFERENDUM: Igen a háborúra [REFERENDUM KOD BOSANSKIH SRBA: Da, na rat] (1994/35)
31. HEVES HARCOK BOSZNIÁBAN [ŽESTOKE BORBE U BOSNI] (1994/45)
32. BOSZNIAI HÁBORÚ: Az ősz heves, [BOSANSKI RAT: Jesen će biti žestoka] (1994/46)
33. BOSZNIAI HÁBORÚ: A helyzet fokozódik, [BOSANSKI RAT: Situacija se pogoršava] (1994/47)
34. BOSZNIA: KÖZEL A VÉGKIFEJLET? Békesarc, [Mirovni namet] (1994/50)
35. BOSZNIA: A végeláthatatlan, [Do dalnjeg] (1994/51-52)
36. BOSZNIAI TÚZSZÜNET: Kétesélyes, [PREKID VATRE: Dve su mogućnosti] (1995/1)
37. BELGRÁD ÉS BOSZNIA ELISMERÉSE: Milosevics ugrani készül? [PRIZNAVANJE BOSNE I BEOGRADA] (1995/21)
38. BOSZNIAI VÁLSÁG: Egyik tizenkilenc, másik tús, [KRIZA U BOSNI] (1995/22)
39. BÉKEFENNTARTÁS BOSZNIÁBAN: Csak átalakul, [ODRŽAVANJE MIRA U BOSNI: Samo će se reorganizovati] (1995/23)
40. BOSZNIAI HÁBORÚ: A gyűrűk urai, [RAT U BOSNI: Kraljevi prstenova] (1995/25)
41. BOSZNIAI PILÓTAMENEKÍTÉS: A túlélés ára, [SPASAVANJE PILOTA U BOSNI: Cena preživljavanja] (1995/25)
42. SZERB TÁMADÁSOK BOSZNIÁBAN: Háború vagy háború? [SRPSKI NAPADI U BOSNI: Rat ili rat?] (1995/29)
43. ODAHAGYNI BOSZNIÁT? [ODSTUPITI IZ BOSNE?] (1995/29)
44. BOSZNIAI HÁBORÚ: Átalakul és elvész, [RAT U BOSNI: Preobražaj i nestajanje] (1995/30)
45. BOSZNIAI BÉKEESÉLYEK: A síró harmadik, [ŠANSE MIRA U BOSNI] (1995/34)
46. BOSZNIAI BÉKEESÉLYEK: Jótékony pofonok? [ŠANSE MIRA U BOSNI: Dobrotvorni šamari](1995/36)
47. BOSZNIA, A NATO ÉS OROSZORSZÁG [BOSNA, NATO I RUSIJA](1995/37)
48. BOSZNIAI HÁBORÚ: Új végjáték [RAT U BOSNI: Nova završna igra] (1995/38)
49. KÉSIK A BOSZNIAI TÚZSZÜNET [KASNI PREKID VATRE U BOSNI] (1995/41)
50. BOSZNIAI TÚZSZÜNETI EGYEZMÉNY: A vég kezdete? [SPORAZUM MIRA U BOSNI: Početak kraja?] (1995/42)
51. BOSZNIAI BÉKETÁRGYALÁSOK: Mindenki másképp kívánja, [PREGOVORI O MIRU U BOSNI: Svako želi drugačije] (1995/44)
52. EURÓPAI NACIONALIZMUS: Bosznia tanulsága, [NACIONALIZAM U BOSNI: Pouka Bosne] (1996/1)
53. BOSZNIAI HATÁRIDŐK [KRAJNJE GRANICE] (1996/4)

54. MAGYAR SEGÉLY BOSZNIÁNAK [MAĐARSKA POMOĆ BOSNI] (1996/6)
55. VÁLSÁGELHÁRÍTÓ BOSZNIA-CSÚCS [KONFERENCIJA O BOSNI] (1996/8)
56. HÁBORÚS RÉMTETTEK BOSZNIÁBAN: Gyilkos mezők [RATNI ZLOČINI U BOSNI] (1996/8)
57. BOSZNIAI RENDEZÉSI FOLYAMAT: Kétes siker, [MIROVNI PLAN U BOSNI: Neizvestan uspeh] (1996/9)
58. PÉNZÜGYI SEGÉLY BOSZNIÁNAK [MATERIJALNA POMOĆ BOSNI] (1996/16)
59. BOSZNIAI SZERB VEZETŐK: Kibujócska, [SRPSKI LIDERI U BOSNI] (1996/25)
60. BOSZNIAI VÁLASZTÁSOK: Az álság pillanata [IZBORI U BOSNI] (1996/37)
61. BOSZNIA-HERCEGOVINA VÁLASZTÁSOK UTÁN: Széttartós béke [IZBORI U BOSNI I HERCEGOVINI] (1996/38)
62. BOSZNIAI VOKSOK [IZBORNI GLASOVI U BOSNI] (1996/39)
63. BOSZNIAI SZAVAZATSZÁMLÁLÁS: Egyszer volt... [PREBROJAVANJE GLASOVA U BOSNI] (1996/40)
64. BOSZNIÁBAN MINDEN CSENDES? [U BOSNI SVE JE MIRNO?] (1996/50)
65. BOSZNA: KIÚJULT FESZÜLTSEGEK [BOSNA: OBNOVLJENE NAPETOSTI] (1997/8)
66. BOSZNIA JÖVŐJE: Béke poraira [BUDUĆNOST BOSNE] (1997/29)
67. VÁLSÁG A BOSZNIAI SZERB KÖZTÁRSASÁGBAN: Nő a feszültség [KRIZA U REPUBLICI SRPSKOJ: Povećava se napetost] (1997/28)
68. BOSZNIAI SZERB FESZÜLTSEG [NAPETOSTI U REPUBLICI SRPSKOJ] (1997/29)
69. BOSZNIAI ÚTIJEGYZET: SFOR-élet Brckóban, [PUTOPIS U BOSNI: Život SFOR-ovaca u Bosni] (1997/33)
70. KÁOSZ A BOSZNIAI SZERB KÖZTÁRSASÁGBAN: Hatalmi kettős, [KAOS U REPUBLICI SRPSKOJ] (1997/35)
71. BOSZNIAI INCIDENSEK [INCIDENTI U BOSNI] (1997/36)
72. BOSZNIAI REMÉNYEK [BOSANSKE NADE U BOSNI] (1997/38)
73. BOSZNIAI SZERB VÁLASZTÁS [IZBORI U REPUBLICI SRPSKOJ] (1997/48)
74. BOSZNIAI SZERB BELVISZÁLY: Osztás és kötés, [SRPSKE UNUTRAŠNJE KRIZE U BOSNI] (1997/49)
75. HATALMI VÁLSÁG A BOSZNIAI SZERBEKNÉL, [KRIZA VLADAVINE KOD BOSANSKIH SRBA] (1997/52-53)
Cikkek [publikacije u] a „MAGYAR NARANCS” - ból:
  1. SZARAJEVÓ, LÉGSZOMJ [SARAJEVO BEZ DAHA] (1992/9)
  2. HÁBORÚ UTÁN HATKOR [POSLE BORBE U ŠEST] (1992/18)
  3. HOGYAN NE MENTSÜK MEG BOSZNIA-HERCEGOVINÁT? [KAKO DA NE SPASIMO BOSNU I HERCEGOVINU] (1992/23)
  4. SZARAJEVÓ CSÓKOLGATJA AZ URAKAT [SARAJEVO LJUBI GOSPODU] (1993/1)
  5. SZOMÓRÚ REALITÁS VIDÁM SEGÉLYEK: Az arabok és Bosznia, [TUŽNA REALNOST RADOSNA POMOĆ: Arapski svet i Bosna] (1993/3)
  6. MUZULMÁNOK BOSZNIÁBAN: Alkalmi viszony, [MUSLIMANI U BOSNI: Trenutne veze] (1993/4)
  7. A CLINTON KORMÁNYZAT ÉS A GENFI BÉKETERV: A megváltás érdeklődés hiányában elmarad, [KLINTONOVA VLADA I MIROVNI PLAN U GENFU: Iskupljenje zbog nedovoljnog intresovanja, odložena] (1993/6)
  8. KELET-BOSZNIA: A címzett ismeretlen, [ISTOČNA-BOSNA: Adresa nepoznata]

- (1993/7)
9. EGY ÉV SZARAJEVÓBAN (ARMAGEDDON) [JEDNA GODINA U SARAJEVU (ARMAGEDON)] (1993/17)
  10. BOSZNAI KATONAI BEAVATKOZÁS [ULAZAK VOJSKE U BOSNU] (1993/18)
  11. HORVÁT-MUZULMÁN KONFLIKTUS: A vesztesek háborúja, [HRVATSKO-MUSLIMANSKI KONFLIKTI: Rat pobeđenih] (1993/18)
  12. AMERIKA-EURÓPA EGYEZTETŐSDI: Rajtuk a világ szeme, [AMERIČKA I EVROPSKA DOGOVARANJA: Oči celog sveta su na njima] (1993/19)
  13. A BOSZNAI SZERBEK NÉPSZAVAZÁSA: Nem, nem, soha! [PLEBISCIT BOSANSKIH SRBA: Ne, ne nikad!] (1993/20)
  14. CLINTON ÉS BOSZNIA: Minden szinten, szinte semmi, [KLINTON I BOSNA: Skoro svugde ništa] (1993/20)
  15. HÁBORÚS BŰNÖK: Nincs igazság, [RATNI ZLOČINI: Nema pravde] (1993/21)
  16. ISTEN HOZTA A POKOLBA: Szarajevói útinapló, [DOBRO DOŠAO U PAKAO: Putopisi iz Sarajeva] (1993/27)
  17. SZARAJEVÓI ÚTINAPLÓ II.: Reggeli séta, [PUTOPISI IZ SARAJEVA II. DEO: Jutarnja šetnja] (1993/28)
  18. MINTHA NEM FOGNÁNK FEL, HOGY MI TÖRTÉNIK BOSZNIÁBAN [KAO DA NE SHVATAJU ŠTA SE DEŠAVA U BOSNI] (1993/37)
  19. A MÁSODIK HIDEGHÁBORÚ [DRUGI HLADNI RAT] (1993/37)
  20. SZARAJEVÓ, ORRLÖVÉSZEK UTCÁJA [SARAJEVO, ULICA SNAJPERISTA] (1993/38)
  21. A CAZINI KRAJINA: A papa szolgálati felügyelete, [CAZINSKA KRAJINA: Otac u službenom nadzoru] (1993/40)
  22. ENSZ: Szerepkeresés, valóság és vízió között, [UJEDINJENE NACIJE: Između stvarnosti i vizije] (1993/40)
  23. AZ ENSZ ÉS BOSZNIA: A legcsúfosabb kudarc, [UN I BOSNA: Najpogrdniji krah] (1993/47)
  24. HORVÁTOK KONTRA MUZULMÁNOK: Boszniában vér és mocsok, [HRVATI PROTIV MUSLIMANA: U Bosni krv i ljaga] (1993/49)
  25. SZARAJEVÓI FILMHÉT [FILM NEDELJE U SARAJEVU] (1994/1)
  26. BOSZNIA ÁRNYÉKÁBAN [U SENCI BOSNE] (1994/5)
  27. SZARAJEVÓI SERTEPERTE: Mintha jönnének, [GLASINE IZ SARAJEVA: Kao da dolaze] (1994/8)
  28. NÉGY JASTREB NEM CSINÁL NYARAT [ČETRI „JASTREBA” NE ČINI LJETO] (1994/10)
  29. BOSNYÁK-HORVÁT MEGÁLLAPODÁS: A felmelegített szerelem, [HRVATSKO-MUSLIMANSKI SPORAZUM: Podgrejana ljubav] (1994/12)
  30. BOSZNIA KIFULLADÁSIG [BOSNA, DO POSLEDNJEG DAHA] (1994/16)
  31. BOSZNIA: Talán [BOSNA: Možda] (1994/17)
  32. SZARAJEVÓI TRANZIT [TRANZIT U SARAJEVU] (1994/36)
  33. MIERT BIHAC [ZAŠTO BIHAĆ] (1994/48)
  34. KÖZÉP-BOSZNIA: Szűrőpróba, megdöglünk mind, [SREDNJA BOSNA: Svi ćemo da izginemo] (1994/48)
  35. „A KÖZTÁRSASÁG BOSZNIA-HERCEGOVINA IDEÁLIS ÁLLAPOTA” [REPUBLIKA, TO JE NAJBOLJE ZA BOSNU I HERCEGOVINU] (1995/1)
  36. HORVÁTORSZÁG, BOSZNIA: Tavaszidény, [HRVATSKA I BOSNA: Prolećna sezona]

(1995/15)

37. A BOSZNIAI HÁBORÚ HÁROM ÉVE [TRI GODINE BOSANSKOG RATA] (1995/15)
38. BOSZNIA-HERCEGOVINA: A nemzetközi bábszínház folytatódik, [BOSNA I HERCEGOVINA: Međunarodno kazalište lutaka se nastavlja] (1995/21)
39. BOSZNIA: Jobb ma egy túsok [BOSNA: Bolje danas jedan talac] (1995/23)
40. MENTŐAKCIÓN BOSZNIÁBAN: Élve és bogarakat falva [HITNA POMOĆ U BOSNI] (1995/24)
41. BOSZNIAI NYÁR: Jasmina története, [LETO U BOSNI: Jasminina priča] (1995/31)
42. BOSZNIA: Négyen az asztal körül, [BOSNA: Četvorica oko stola] (1995/36)
43. BOSZNIA: A térkép árnyékában, [BOSNA: U senci mape] (1995/38)
44. A DAYTONI TÁRGYALÁSOK: Az egész és részei, [DEJTOSKI PREGOVORI: Celina i njeni delovi] (1995/48)
45. A DAYTONI MEGÁLLAPODÁS: Kaputt Srebrenica 95 VII. 11 [DEJ-TOSKI SPORAZUM: „Kapot” Srebrenica]
46. EGYENLŐRE SZABADLÁBON [ZASAD SLOBODNI] (1996/5)
47. OKUČANI: Zsuzsanna a Száván, [OKUČANI: „Žužana” na Savi] (1996/14)
48. BOSZNIA: Menni és maradni, [BOSNA: Otići ili ostat] (1996/21)
49. BOSZNIA-HERCEGOVINA: A háború után félhatkor, [BOSNA I HERCEGOVINA: Posle rata, u pola šest] (1996/30)
50. MOSZTÁRI VÁLASZTÁSOK: Oszd meg és uralkodj, [IZBORI U MOSTARU: Zavadi, pa vladaj] (1996/27)
51. KARADŽIĆ LEMONDÁSA: Levelét megírta, [OSTAVKA KARADŽIĆA: Pismo je već napisano] (1996/27)
52. KARADŽIĆ PORTRÉ: Fess férfi, tetemes hibákkal, [PORTRET KARADŽIĆA] (1996/27)
53. BOSZNIA DAYTON UTÁN: A szerződés két arca, [BOSNA POSLE DEJTONA: Oba lica sporazuma] (1996/30)
54. ÉSZAK-BOSZNIA, VUKOVÁR: Útban hazafelé, [SEVERNA BOSNA, VUKOVAR: Na putu prema kući] (1996/33)
55. BOSZNIAI SZERB KÖZTÁRSASÁG: Holló hullának [REPUBLIKA SRPSKA] (1997/28)
56. BOSZNIA: Az első tangó Prijedorban, [BOSNA: Prvi tango u Prijedoru] (1997/29)
57. HOLLBROKE BOSZNIÁBAN: Egy amerikai pánikban, [HOLBRUK U BOSNI: Jedan Amerikanac u Bosni] (1997/33)
58. BOSZNIAI HELYHATÓSÁGI VÁLASZTÁSOK: Drvári megfigyelések [LOKALNI IZBORI U BOSNI: Posmatranje u Drvaru] (1997/40)

S u m m a r y

THE HISTORIOGRAPHY ON BOSNIA-HERZEGOVINA IN HUNGARY (1980-1998)

The golden age of the Hungarian historiography on Bosnia-Herzegovina was the period 1878-1918. The most known personalities who were researching past of Bosnia-Herzegovina and relations to Austro-Hungarian Monarchy were Beni Kálláy, Lajoš Thaloczi, Alfred Pal Adolf Straus and Janoš

Asbot. The author, the published papers between the years 1980-1998, classified according their subject matters (national and religious conflicts, the Serbian aggression, refugees, the Hungarian troops in SFOR, Sarajevo, the Bosnian-Herzegovinian-Hungarian relations 1878-1998). According the author's view the Hungarian minority in Yugoslavia could play an important part in researches in history neighbouring countries and Bosnia-Herzegovina too. A special value of the paper is the bibliography (170 titles in total) published on Bosnia-Herzegovina in Hungary in the period 1980-1998.

http://iis.unsa.ba/prilozi/29/29_kristian_posa.htm